

князь самовіддано допомагав їй у всьому – влаштував з власної ініціативи в себе в маєтку музей Куліша, надав Ганні притулок.

Були в Кулішів прихильники в селі Прохори – брати Петро й Хведір Коломийченки. Це вже було на початку ХХ ст., тому їхні стосунки – уже без самого Пантелеймона Куліша. Петро Євдокимович високо цінував твори письменника. Хлопці часто бували в Олександрі Михайлівні Куліш, готувалися до 50-річчя її літературної діяльності, та письменниця до ювілею не дожила. Вона писала: «Гарні се люди, Коломийченки, нашого поля ягода. Вони мене... дуже піддержують». Петро жив у Прохорах і обіцяв доглядати могилу Куліша. А Хведір здобув у Москві вищу освіту, одружився з дочкою статського радника Марією Шекун з Ніжина. Мабуть, у ніжинському музеї та архіві про них можна щось віднайти, адже Марія Шекун-Коломийченко була відомою оперною співачкою. Обох братів і Марію репресовано в сталінські 30-ті роки.

Сам Ніжин привернув увагу Куліша ще у вісімнадцятирічному віці, коли він кілька місяців працював у канцелярії Фізико-математичного ліцею князя Безбородька, щоб заробити на навчання в Київському університеті Святого Володимира. Тут він захопився козацькою минувиною не без впливу творів Миколи Гоголя, який здобував освіту в ніжинській Гімназії вищих наук князя Безбородька. Тож письменник пізніше написав не тільки «Чорну раду» про ніжинські події 1663 р., а й узявся за написання життєпису свого знаменитого попередника. Не спроста через Ніжин пролягли життєві шляхи трьох великих українців: Гоголя, Шевченка, Куліша в порівняно коротких часових межах, тож це не могло не позначитися на їхній духовній спорідненості й творчих устремліннях. Чим не благодатна тема для майбутніх досліджень!

Пізніше Ніжин став для Куліша місцем відвідувань за будь-яких потреб. Так, 1852 року Куліш приїздив сюди до ви-

кладача російської словесності, професора Юридичного ліцею князя Безбородька Михайла Андрійовича Тулова в справі «ніжинського скарбу». Про цей візит Куліш писав Осипу Максимовичу Бодянському: «В Нежине заехал к Тулову. Он говорит, что монет вырыто плугом до 200, из которых большая часть серебряных и носят названия Владимира, Ярослава, другого Владимира и Глеба (а по мнению других – Святополка)».

Пізніше Ніжин відіграв важливу роль в особистому житті Пантелеймона Куліша. Перебуваючи в романтичних подорожах, 1860 року Куліш познайомився в Чернігові з Параскою Глібовою, дружиною байкаря Леоніда Глібова й дочкою ніжинського священика Федора Бордоноса. Продовження бурхливого роману між Пантелеймоном і Параскою відбувалося деякий час у будинку її батька в Ніжині (функціонує й нині).

Наприкінці життя, перебуваючи безвиїзно в Мотронівці, Куліш неодноразово навідувався до Ніжина в різних справах, зокрема, у 1888–1889 рр. їздив «у Ніжень обстоювати предківщину Ганни Барвінок від захвату сусіда, козака Болобана».

Пам'ять про Пантелеймона Куліша свято бережуть на Борзнянщині: це й меморіальна садиба в Мотронівці, і головна вулиця та гімназія його імені в Борзні. У Ніжині ж Куліша відзначено хіба що назвою другорядної вулиці десь на околиці. На фасаді Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (колишнього Безбородькового ліцею) серед меморіальних табличок, присвячених видатним діячам, мала б бути й аналогічна з іменем Пантелеймона Куліша. І не просто так, для годиться, а щоб спонукала так само, як він, діяти. Та чи не найважливіше, історичний шлях з Борзни до Ніжина й досі ніяк не нагадує нащадкам про його відомі й невідомі зв'язки...

Михайло МОСКАЛЕНКО,
Микола ШКУРКО

ВИДАННЯ

Відновити історію знищень і відроджень

Вирішила випускниця нашого вишу, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу української літератури ХХ століття та сучасного літературного процесу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Світлана Луцій.

У науковому виданні (Київ: Академперіодика, 2018) авторка вперше системно досліджує літературознавчу, історичну та публіцистичну спадщину Юрія Андрійовича Лавріненка, відомого наукового, культурного та громадського діяча діаспори, використавши архівні матеріали відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури.

Книжка «Розстріляне відродження» (Париж, 1959), укладена Ю. Лавріненком у рекордно короткий термін, у складних матеріальних та моральних обставинах, була популярною як в еміграційному середовищі, так і в радянській Україні. Вона мала не лише історико-літературне, а й моральне-етичне та виховне значення. На цьому аспекті наголошувалося в понад п'ятдесяти рецензіях. На думку академіка Миколи Жулинського, у цій праці надзвичайно актуалізований головний смисл історії за Гегелем: послідовне розгортання й утвердження ідеї свободи. Передусім у творчому самовияві, у мистецькому самоздійсненні індивіда як творця історії.

Світлана Луцій досліджує також класичну спадщину в літературознавчих працях Юрія Лавріненка, зокрема еміграційну шевченкіану, політичні шляхи Лесі Українки, еволюцію світогляду Івана Франка.

У 50–60-ті роки ХХ століття еміграційний критик Юрій Лавріненко щиро зустрів появу талановитої молоді в діаспорі та в Україні. Він покладав великі надії на Нью-Йоркську групу й шістдесятників, вважаючи їх майбутнім новітньої української літератури. Їхню творчість Юрій Андрійович називав логічним продовженням «розстріляного відродження».

Видання Національної академії наук України «Відновити історію знищень і відроджень...»: Ю. Лавріненко і літературно-критична думка діаспори», що авторка подарувала бібліотеці Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя, уже зацікавило викладачів літератури та журналістів. Адже джерельною базою стали зарубіжні діаспорні часописи, у яких публікувався Ю. А. Лавріненко.



Надія ОНИЩЕНКО